

Arbetsmarknad och arbetsliv i förändring

Arbetsmarknaden och arbetslivet i Sverige genomgår nu stora förändringar. Ekonomin internationaliseras, arbetslösheten har stigit katastrofalt under 1990-talet, arbetenas karaktär förändras. Den svenska modellen har ifrågasatts, kanske speciellt den svenska arbetsmarknadspolitiken. Också på arbetsplatserna sker stora förändringar. Betoningen av individuell kunskap och individuella karriärer har blivit starkare; ett livslångt lärande i arbetet ses som ett framtida ideal. Tjänstemän och arbetare har bägge fått byta namn till medarbetare och den "platta organisationen" har blivit ett arbetsplatsernas modeord.

Kopplat till dessa förändringar i arbetslivet är stora sociala förändringar. Löneskillnaderna ökar, och risken för sociala klyftor mellan olika grupper av människor är stor. Hur ser vinnarna och förlorarna ut i den utveckling som pågår? Hur klarar sig unga och gamla, män och kvinnor, invandrare och infödda svenskar på den nya arbetsmarknaden? Och vad betyder den arbetsorganisatoriska utvecklingen i detta sammanhang? Är det en vinnande grupp av "insiders" som drar nytta av det som sker, eller kan de arbetsorganisatoriska nyordningarna innebära goda arbetsförhållanden för det stora flertalet?

Mycket talar för att det är uppdelningen av befolkningen i en arbetslös och en arbetande del som kan innebära den verkligt stora och allvarliga skiljelinjen. I det inledande numret av tidskriften *Arbetsmarknad & Arbetsliv* ägnas de tre ingående artiklarna just ar-

betslösheten. De är skrivna av en ekonom, en sociolog samt ett samarbetande team av medicinsk och psykologisk expertis. De får på så sätt illustrera ett av huvudsyftena med tidskriften: att från olika vetenskapliga perspektiv belysa problem på arbetsmarknaden och i arbetslivet.

Andrew J Oswald, ekonomen bland artikelförfattarna, tar i sitt bidrag upp fyra frågor – "pusselbitar" – i anslutning till arbetslöshetens utveckling i Europa, och testar dem på ett omfattande empiriskt material. Den första frågan är om det är så att arbetslösheten stigit i Europa därför att det finns en frivillig arbetslöshet. Med relativt goda arbetslöshetsförsäkringar kunde det kanske vara så att människor frivilligt väljer arbetslöshet. Men, menar Oswald, det finns inte något empiriskt bevis för detta. Den första pusselbiten är tvärtom att de arbetslösa uppvisar en mycket stark psykisk stress jämfört med människor i arbete. I den andra pusselbiten visar han att skillnaden i psykisk stress mellan arbetslösa och de i arbete varit ungefär densamma under de senaste 20 åren i flera europeiska länder. Det tycks således inte ha blivit särskilt mycket trevligare att vara arbetslös, menar Oswald. Den tredje frågan behandlar löneflexibilitet och arbetslöshet. Oswald konstaterar här att det finns ett samband mellan arbetslöshet och lönenivåer; i områden med hög arbetslöshet är lönerna låga. Detta går emot tidigare forskning och gängse uppfattningar. Dessutom

konstaterar Oswald att relationen mellan löne- och arbetslöshetsnivåer förefaller vara ungefär densamma i olika länder och regioner. En slutsats, den tredje pusselbiten, är att sambandet mellan arbetslöshet och löner är oberoende av institutionella lösningar. Arbetslöshetens variationer kanske mer har att göra med energiprisets variationer; den fjärde pusselbiten i Oswalds artikel är att i flera länder samvarierar arbetslöshetsnivåer och oljepriser mycket nära över tiden.

Mikael Nordenmark, sociolog, beskriver i sin artikel hur arbetslösheten upplevs bland män och kvinnor. Finns det skillnader, och hur ser de ut? Utifrån ett empiriskt material, omfattande samtliga långtidsarbetslösa män och kvinnor i Skellefteå våren 1994, finner Nordenmark att det finns generationsskillnader mellan hur män och kvinnor upplever sin arbetslöshet. De äldre männen och de yngre kvinnorna upplever störst oro och ängslan kopplat till arbetslösheten. De yngre männen och de äldre kvinnorna tycks bättre bemästra sin situation. Nordenmark för här ett resonemang om vad dessa skillnader kan bero på och illustrerar sina resultat med mer ingående fallbeskrivningar.

Det medicinsk/psykologiska teamet *David H Ingvar*, *May Lindgren* och *Richard Stenmark* har studerat förekomsten av dyslexi bland unga arbetslösa i Oskarshamn och utarbetat en metod för diagnos som lätt skall kunna användas vid arbetsförmedlingarna. De konstaterar att drygt 17 procent av de arbetssökande i åldern 18–25 år hade så grava läs- och skrivsvårigheter att det bedömdes vara ett hinder för deras

möjligheter på arbetsmarknaden. Ytterligare 15 procent hade lättare läs- och skrivsvårigheter. I artikeln diskuteras vidare hur en individuell handlingsplan för den arbetssökande med läs- och skrivsvårigheter bör utformas.

Arbetslösheten och arbetsmarknadspolitiken kommer att vara återkommande teman i *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. Men också frågor om arbetsrätt, om utbildning och kompetensutveckling för och i arbetslivet, om arbetslivets förändring t ex när det gäller arbetstider och distansarbete, om arbetsorganisation och psykisk och social arbetsmiljö kommer att behandlas i artikelform, i diskussioner och bokanmälningar. I en regelbundet återkommande statistikavdelning kommer aktuell statistik att kommenteras av olika forskare.

Ofta har arbetsmarknadsforskning och arbetslivsforskning behandlats var för sig i olika forskningsmiljöer. I dagens samhälle blir det emellertid alltmer tydligt hur de olika inriktningarna har samband med varandra, hur strukturella förhållanden påverkar arbetsplatsens vardagsmiljö – och också den stora skara arbetslösa som inte har någon arbetsplats som vardagsmiljö. Ett syfte med *Arbetsmarknad & Arbetsliv* är att lyfta fram detta samband. Att tidsskriften ges ut gemensamt av Arbetsmarknadsstyrelsen och det nyligen bildade Arbetslivsinstitutet är ytterligare en betoning av detta. Vår förhoppning är att tidsskriften kommer att bli ett levande forum för kunskapspridning och debatt!

Anders L Johansson
Ansvarig utgivare